

פרשת ויצא תשפ"ד – למה תפילת ערבית היא רשות שהפכה לחובה?

1. **בעל הטורים תחילת הפרשה:** יש אומרים הטעם שפרשה זו סתומה [מתחילתה עד סופה ברצף], לפי שיצא בסתר וברח בהיחבא.

בראשית כח, יא: ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש - רש"י: 'ויפגע במקום' - לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, וזה הר המוריה, שנאמר בו 'וירא את המקום מרחוק'. **רבי יוסף בכור שור [מבעלי התוספות ותלמיד רבינו תם]:** 'ויפגע במקום' - כל דבר שאין אדם מתכוון לו, אלא על ידי מקרה אירע לו שבא שם, קורא פגיעה, כאדם שפוגע בחברו על ידי מקרה. וכן יעקב לא נתכוון למקום ההוא, אלא על ידי מקרה בא שם. ועוד יש לפרש: ויפגע - ויתפלל, כמו 'ופגעו לי בעפרון', וכמו (ירמיהו ז) 'אל תשא בעדם רינה ותפילה ואל תפגע בי'. ואחר כך מפרש והולך כיצד התפלל ועל ידי מה, כי החלום גרם לו למשוח האבן ולנדוד נדר ולהתפלל שישב בשלום.

ברכות כו, ב: רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות אבות תקנום ... אברהם תקן תפלת שחרית, שנאמר 'וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם' ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר 'ועמד פינחס ויפלל'. יצחק תקן תפלת מנחה, שנאמר 'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב' ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר 'תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו'. יעקב תקן תפלת ערבית, שנאמר 'ויפגע במקום וילן שם' ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר 'ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ... ואל תפגע בי'.

2. **ברכות כז, ב:** רבן גמליאל אומר תפילת ערבית חובה, ורבי יהושע אומר רשות - **רמב"ם תפילה א, ח:** ואין תפילת ערבית חובה כתפילת שחרית ומנחה, ואעפ"כ נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקיבלוה עליהם כתפילת חובה.

רמב"ם שם ט, י: אינו חוזר להתפלל בקול רם [חזרת הש"ץ ב] ערבית, לפי שאין תפילת ערבית חובה, לפיכך לא יברך ברכות לבטלה, שאין כאן אדם שנתחייב בהן כדי להוציא. **שם ג, ז:** יש לו להתפלל תפילת ערבית בערב שבת קודם שתשקע החמה, וכן ערבית של מוצאי-שבת בשבת - לפי שתפילת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה, ובלבד שיקרא קריאת שמע בעונתה אחר צאת הכוכבים.

פני יהושע ברכות כו, ב: מאן דסבירא ליה רשות, על כרחך סבר דתפילות כנגד תמידין תקנום ומשום הכי תפלת שחרית ומנחה חובה, משא"כ תפלת ערבית שאינה אלא כנגד אברים ופדרים שלא הוקרבו ביום, דלא מעכבי כפרה, ועוד שעיקר מצותן להקטירן ביום, ומשום הכי הוי רשות. אבל מאן דאמר תפלת ערבית חובה, סובר דתפילות אבות תקנום ולפי זה כל השלוש תפילות שוות.

תורה תמימה בראשית כח הערה ה: אם הייתה חובה היה מתקנה אברהם, דהיא ראשונה לתפלות המעת לעת ככתוב 'ויהי ערב ויהי בקר' ואברהם היה ראשון לאבות ותקן תפלה ראשונה. אלא ודאי שהיא רשות ונחשבת תפלת שחרית ראשונה ותקנה אברהם.

3. **שם משמואל בראשית ויצא תרעד:** יש לפרש מה שיעקב אבינו תיקן תפלת ערבית, היינו שאפילו יהיה אדם בתכלית השפלות והחשכות בבירא עמיקתא, אחרי היותו ברום המעלות, אל יתיאש ויחגור שארית כחו ויתאמץ בתפלה, כמו יעקב אבינו שהיה אז בתכלית השפלות בעצמו, והיה העולם חשך בעדו, שהיה מתירא שלא יפול חס ושלם לג' עבירות חמורות, כבמדרש לקמן בפסוק ושמרני בדרך הזה, ומכל מקום לא נתבהל והיתה דעתו מיושבת עליו לתפלה...

4. **משנה ברכות ד, א:** תפילת השחר עד חצות ... תפילת המנחה עד הערב ... תפילת הערב אין לה קבע. (היינו שסדר התפילות הוא **משחרית לערבית**. ומבארים הצ"ח והפני יהושע, שגם סדר התפילות אצל האבות התחיל משחרית לערבית, וגם התמידים בבית המקדש היו משחרית לערבית).

גמרא ברכות כו, א: טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתיים? מילא טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים, משום שיום אחד הוא, דכתיב 'ויהי ערב ויהי בוקר', אבל **ממנחה לערבית, עבר יומו בטל קרבנו?** או שמא תפילה היא בקשת רחמים וכל אימת שרוצה מתפלל?

תוכן מליקוטי שיחות לה/9-126: בבית המקדש ההתחלה היא באור, כיון שעיסוקו הוא בדברים שהקדושה בהתגלות, ואחר כך הולך מחיל אל חיל עד שמאיר את הלילה. משא"כ ממעשה בראשית למדנו ש'ויהי ערב ויהי בוקר', וזה יסוד **בקשת צרכיו של האדם**, כי התחלת העבודה היא מ'לילה', עולם לשון העלם שאין הקדושה נגלית, ועל ידי עבודת האדם באים מלילה ליום, שהחושך הופך לאור.